

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ανεργία Ι

**Ξύπνημα με γατοφίλημα
Ηθική διαπαιδαγώγηση
Μικροαστοί**

Η Αλεξάνδρα το πρωί σηκώνεται νωρίς. Ακόμη και τώρα που βρέθηκε χωρίς δουλειά. Την ξυπνάει ο γάτος. Κάθε μέρα με την ίδια τρυφερότητα. Με φιλί στο στόμα. Δεν μπορώ παρά να ζηλέψω. Σ' εμένα σπάνια το κάνει. Εκείνη ανοίγει τα μάτια της, του γαργαλάει την κοιλιά, τον παίρνει στην αγκαλιά της, για να μη χαρχαλέψει στο κρεβάτι και με ξυπνήσει. Ύστερα σηκώνεται. Του βάζει φαγητό, φρέσκο νερό, ανάβει το θερμοσίφωνο, ανοίγει το ραδιόφωνο. Στη συνέχεια ανοίγει το λάπτοπ και συνδέεται στο ίντερνετ. Φτιάχνει καφέ. Απλό καφέ. Μια κουταλιά νες σε ζεστό νερό. Σηκώνομαι από το κρεβάτι ύστερα από μισή ώρα. Μοιάζει με μυστική συμφωνία, για να μην μπλεκόμαστε ο ένας στα πόδια του άλλου. Μοιάζει να είναι μια μυστική συμφωνία. Κατά βάθος γνωρίζω πως το επέβαλα αργά και μεθοδικά. Τα πρωινά δεν θέλω να μιλάω και να μου μιλάει κανείς. Κανείς. Μόνο ο καφές και τα τσιγάρα. Πώς με αντέχει; Η περιήγησή της στο ίντερνετ έχει μια σταθερή ακολουθία: μέιλ, γαλλικά και ελληνικά σάιτ, facebook. Και τραγουδάει. Σιγανά, αλλά τραγουδάει. Σήμερα μόνο το ραδιόφωνο ήταν ανοιχτό και το λάπτοπ στο excel. Έκανε υπολογισμούς. Τη φιλάω, φτιάχνω καφέ και ανοίγω την τηλεόραση.

Μου έχει γίνει συνήθεια τελευταία το ξύπνημα με ένα διαρκές ζάπινγκ στα πρωινά ενημερωτικά. Δεν το εκλαμβάνω ως ενημέ-

ρωση. Είναι σαν να συναντάς κάποιους παλιούς γνωστούς, που τους έχεις συνηθίσει και για κάποιο λόγο, όταν δεν έρχονται στο γυαλί, σου λείπουν. Δεν περίμενα ότι θα μπορούσε να συμβεί, αλλά συνέβη, μου λείπουν. Το ανακάλυψα τις μέρες που έκανε απεργία η ΠΟΣΠΕΡΤ και η ΕΣΗΕΑ. Θυμάμαι που έλεγα κάποτε γελώντας πόσο τραγικά παράξενο θα ήταν τη στιγμή που θα έρθει να σε συναντήσει ξαφνικά ο θάνατος να ακούς ραδιόφωνο, να έχει εκπομπή ο Κακαουνάκης και να περάσεις στην άλλη πλευρά με μοναδικό εφόδιο μαζί σου τη φωνή του. Έφυγε όμως πρώτα ο Κακαουνάκης.

Η Αλεξάνδρα μου ζητά να χαμηλώσω τον ήχο της τηλεόρασης. Το κάνω με εκνευρισμό. Μένουμε στην Ιπποκράτους και ο θόρυβος των αυτοκινήτων είναι δυνατός. Φαύλος κύκλος. Για να καλύψουμε τον θόρυβο που εισβάλλει απ' έξω, γεμίζουμε το σπίτι με απίστευτα ντεσιμπέλ.

Ακούω τον εκτυπωτή. Ύστερα από λίγο έρχεται κρατώντας μερικά χαρτιά στα χέρια της. Μου τα δίνει. Είναι υπολογισμοί, δύο προσεγγίσεις του ίδιου θέματος. Ο τίτλος «Καλά, τόσο ανόητοι είμαστε;» Σενάριο ένα και σενάριο δύο.

Η πρώτη περίπτωση αφορούσε τον υπολογισμό του ελάχιστου μηνιαίου χρηματικού ποσού που είναι απαραίτητο για να ζήσει ένας εργαζόμενος άνθρωπος. Για να αναπαραχθεί απλώς ως εργατικό δυναμικό. Το σενάριο περιελάμβανε ένα ελάχιστο ενοίκιο, προφανώς σε τρώγλη, τα ελάχιστα δυνατά κοινόχρηστα, τα εισιτήρια του λεωφορείου προς και από την εργασία, ένα κουλούρι για κάθε ημέρα εργασίας – το μικρό κουλούρι των τριάντα λεπτών –, έναν καφέ, ένα πακέτο τσιγάρα, τις πληρωμές προς τους οργανισμούς κοινής ωφέλειας και να τρώει καθημερινά μοναχά ένα σουβλάκι. Το σύνολο ήταν πεντακόσια εβδομήντα εφτά ευρώ. Χαμογελάω. Ζωή; Πιθανόν. Δεν κοιτάζω τη δεύτερη περίπτωση. Θα τη δω αργότερα.

«Ενδιαφέρον», λέω.

«Ευχαριστώ... Δεν θα δεις το άλλο;»

«Αργότερα... Γιατί το κάνεις αυτό;»

Με κοιτάζει παραξενεμένη.

«Δεν σε καταλαβαίνω. Δεν θέλεις να το δεις;»

«Γιατί το κάνεις αυτό στον εαυτό σου; Ρωτάω...»

«Ήθελα να το υπολογίσω με χαρτί και μολύβι. Ποιο είναι το πρόβλημα;»

«Πώς κάνεις κακό στον εαυτό σου. Δεν βγαίνει άκρη έτσι».

Με κοιτάζει εκνευρισμένη.

«Το πώς θα τα βγάλω πέρα είναι δικό μου θέμα».

Θύμωσε. Αρπάζει τα χαρτιά, τα σκίζει, κλείνει το λάπτοπ και πάει για μπάνιο. Στεγνώνει τα μαλλιά της. Ντύνεται. Ανοίγει την πόρτα. Για μια στιγμή κοντοστέκεται.

«Θ' αργήσω... Έχω κλείσει τρία ραντεβού για δουλειά σε περίεργες ώρες. Μπορεί να προκύψει και κάτι ακόμη στο ενδιαμέσο».

Φεύγει. Κλείνω την τηλεόραση. Ανοίγω τις μπαλκονόπορτες. Η κίνηση στην Ιπποκράτους είναι αυξημένη. Ελέγχω τα λουλούδια στο μπαλκόνι. Κανένα πρόβλημα. Κοιτάζω το χρώμα, είναι ακόμα υγρό. Ντύνομαι και κατεβαίνω να πάρω καφέ από το μικρό αναψυκτήριο της Τσιμισκή. Παρατηρώ μια μικρή αναστάτωση. Η αστυνομία έχει πάρει στη σειρά όλα τα μικρομάγαζα από την Αλεξάνδρας μέχρι την Ακαδημίας. Ελέγχει αν οι άδειες τους αντιστοιχούν σε αυτά που πουλάνε. Είναι τρελό. Τσεκάρει αν το ψιλικατζίδικο επιτρέπεται να πουλάει τετράδια μαζί με φερμουάρ και οδοντογλυφίδες ή αν στην άδεια του αναψυκτηρίου επιτρέπεται, εκτός από καφέ, να πουλάει μπουγάτσες και τυρόπιτες. Ο επίσημος ελεγκτής της νομιμότητας, ο αστυνόμος, θεωρεί δεδομένο πως ο νόμος πρέπει να εφαρμοστεί. Δημιουργείται εκνευρισμός και αγανάκτηση. Παίρνω τον καφέ και επιστρέφω στο σπίτι. Στην είσοδο της πολυκατοικίας κοιτάζω την αλληλογραφία.

Λογαριασμοί, ενημερωτικά φυλλάδια και διαφημιστικά. Πίτσες, σουβλατζίδικα, φαστ φουντ. Κυρίως αφορούν την ενημέρωση για το ύψος της παραγγελίας. Με μεγάλα γράμματα, μέσα σε πολύχρωμα αστέρια. Τώρα πλέον γίνονται δεκτές παραγγελίες ακόμη και για τρία ευρώ. Τον τελευταίο καιρό έχω παρατηρήσει πως τα παιδιά στα ντελίβερι δεν είναι πια αλλοδαποί. Οι περισσότεροι είναι Έλληνες.

Μου παίρνει αρκετό χρόνο να βρω τα χαρτιά για τον διακανονισμό των χρεών μου στον ΟΑΕΕ. Αύριο είναι η τελευταία μέρα. Είμαι εκνευρισμένος. Γνωρίζω το ποσό που χρωστάω. Έχω υπολογίσει και το ύψος των δόσεων. Ως έχουν τα πράγματα, είναι αδύνατον να πληρώνω ταυτόχρονα τις καινούργιες οφειλές και τα χρωστούμενα.

Αποφάσισα να διακόψω τη δραστηριότητα. Στις αρχές της εβδομάδας, όταν είχα επισκεφθεί τα γραφεία του ΟΑΕΕ, πήγα κατευθείαν στον προϊστάμενο. Δεν ήθελα ιδιαίτερη αντιμετώπιση, αλλά το ποσό ήταν υψηλό. Με επέπληξε. Σαν να αποτελούσα τον κύριο υπαίτιο της εισφοροδιαφυγής. «Αφήσατε, κύριε, τις οφειλές σας να διογκωθούν. Αυτή η λογική έχει οδηγήσει τα ταμεία στη χρεοκοπία». Δεν συγκράτησα τον εκνευρισμό μου. Αντέτεινα πως δεν με ενδιαφέρει ο τρόπος που εκείνος ερμηνεύει τα πράγματα, πως έχω τον δικό μου και πως σε τελευταία ανάλυση ζήτησα να τον συναντήσω για να βρούμε από κοινού έναν καλύτερο διακανονισμό. «Ό,τι λέει ο νόμος, κύριε. Τριάντα έξι δόσεις με τις ανάλογες εκπτώσεις στις προσαυξήσεις. Αν σας ενδιαφέρει, περάστε στα κομπιούτερ». Τον κοίταξα. Ήμουν έτοιμος να τον στείλω στον διάολο, να σηκωθεί να φύγω. Είχα υποσχεθεί όμως στην Αλεξάνδρα πως θα τελειώσω αυτή την ιστορία, πως δεν μπορώ πλέον να τη σέρνω στο διηνεκές. Δεν ξέρω ποιος άγγελος καλοσύνης τον άγγιξε με τα φτερά του και, ενώ ετοιμαζόμουν να φύγω, είπε: «Έτσι κι αλλιώς δεν βγαίνει άκρη. Παλιότερα που υπήρχαν

ογδόντα δόσεις, μόνο το δέκα τοις εκατό ανταποκρίθηκε. Τους βλέπετε όλους αυτούς; Έρχονται, κάνουν τον διακανονισμό και πληρώνουν την πρώτη δόση μόνο και μόνο για να πάρουν ασφαλιστική ενημερότητα και να ανανεώσουν το βιβλιário υγείας. Στη συνέχεια ξεκινά ο ίδιος κύκλος». Κάτι ήταν κι αυτό. Σαν να μου έλεγε κάνε κι εσύ το ίδιο. Δεν το είχα σκοπό. Θα διέκοπτα τη δραστηριότητα. Πέρασα ανάμεσα από τους ανθρώπους που περίμεναν υπομονετικά, πήρα το ενημερωτικό έντυπο με τα απαραίτητα έγγραφα για τον διακανονισμό και έφυγα.

Από εκείνη τη μέρα μού έχει κάτσει στο μυαλό αυτή η φράση: «Κάνε κι εσύ το ίδιο». Δεν ισχυρίζομαι πως το είπε ο άνθρωπος. Μπορεί να είναι δική μου ερμηνεία. Μπορεί να ήθελα να το ακούσω κι αυτό να άκουσα τελικά. Υπάρχει ωστόσο κάτι άλλο που το θυμάμαι πολύ καλά. Ένα γεγονός.

Είχε συμβεί την ίδια μέρα που ο Παπανδρέου είχε πάει στο λιμάνι να συναντηθεί με τους αγρότες της Κρήτης εν μέσω δακρυγόνων. Φεβρουάριος του 2009. Στο δελτίο των οχτώ, σε κάποιο από τα μεγάλα κανάλια, ένας από τους υφυπουργούς της τότε κυβέρνησης προσπαθούσε να συνεννοηθεί με εκπροσώπους των αγροτών. Στόχος του ήταν να μπουν στα πλοία και να επιστρέψουν στο νησί. Επέμενε πως υπήρχε τρόπος να βρεθούν τα χρήματα από άλλους κωδικούς, πως δεν υπήρχε θέμα, αλλά, για όνομα του Θεού, δεν χρειαζόταν να το λέμε κιόλας δυνατά, δεν χρειαζόταν να το ακούσουν και στην Ευρώπη. Αφού μπορούμε να την κάνουμε τη στραβή, ας την κάνουμε στα μουλωχτά και στη μούγκα. Ο υφυπουργός κοινοποιούσε αυτή την ηθική μέσω της τηλεόρασης. Όχι κρυφά, σε κάποιο υπουργικό γραφείο ή στα επίσης κρυφά τρελά παζάρια με τις μίζες. Το κράτος διαπαιδαγωγούσε δημοσίως τους πολίτες του. Ωμά: Αν μπορώ εγώ, μπορείτε κι εσείς.

Όταν τελείωσα με τα χαρτιά του ΟΑΕΕ, άνοιξα το λάπτοπ της Αλεξάνδρας. Βρήκα το αρχείο του excel και το τύπωσα. Το

δεύτερο σενάριο ήταν πιο φιλόδοξο. Πρέπει να το δούλευε μέρες. Έκανε μια εκτίμηση σχετικά με το όνειρο ζωής μιας μέσης οικογένειας. Μιας μικροαστικής οικογένειας. Μητέρα, πατέρας, ένα παιδί. Που ζουν στο κέντρο ή στα προάστια. Πόσο κοστίζει η ζωή; Πόσο κοστίζει το όνειρο σε μια μικροαστική οικογένεια; Κάτω από τον τίτλο είχε βάλει ένα λινκ που οδηγούσε σε ένα άλλο αρχείο. Ήταν οι σκέψεις της. Μια μεγάλη αναφορά στο τι δεν θα μπορούσε να περιλαμβάνει αυτό το όνειρο. Την επιθυμία; Πιθανόν. Το περιττό; Πιθανόν. Τη φιλοδοξία; Πιθανόν. «Ο μικροαστός είναι ένας φτωχοδιάβολος που επιθυμεί με περίσσεια. Όταν κλέβεις τη φιλοδοξία ενός φτωχοδιάβολου, είναι σαν να κλέβεις εκκλησία». Δική της φράση.

**Όλα τα blues χορεύονται
Βιογραφικά και λεωφορεία
Η ψυχρή λογιστική των γεγονότων**

Επιστρέφει γύρω στις επτά. Είμαι στο γραφείο και δουλεύω. Αποκτώ την αίσθηση του χρόνου από την τηλεόραση, που παραμένει ανοιχτή στο σαλόνι από το πρωί. Ακούγεται η μουσική των τίτλων από τα *Μυστικά της Εδέμ*. Την ίδια στιγμή ο γάτος ξεκουλουριάζεται, τεντώνει το κεφάλι, ανασηκώνει τα αυτιά του και τρέχει προς την πόρτα. Ακούω το κλειδί, την πόρτα που ανοίγει, τον ήχο από τα παπούτσια της στο χολ. Τη φωνή της που κανακεύει τον Τσίου, την τσάντα της που πέφτει με δύναμη στο ξύλινο πάτωμα. Ο κύκλος των θορύβων και των ήχων κλείνει με τα αναφιλητά της. Αφήνω να περάσει μισή ώρα μέχρι να πάω στο σαλόνι. Είναι ένας λογικός χρόνος για να μείνει μόνη της.

Έχει μαύρους κύκλους γύρω από τα μάτια. Γίνονται πιο έντονοι λόγω του μέικ απ, που σιγά σιγά έχει αρχίσει να διαλύεται.

«Να φέρω κρασί;» ρωτάω.

Αντί για απάντηση σηκώνεται και πέφτει στην αγκαλιά μου κλαίγοντας. Είναι ένας σπαραγμός. Την αφήνω να κλάψει όσο θέλει. Της χαϊδεύω τα μαλλιά, τη φιλάω στον λαιμό. Πηγαίνουμε πέρα δώθε στο δωμάτιο αγκαλιασμένοι, όρθιοι, εκείνη κλαίγοντας κι εγώ όσο μπορώ πιο τρυφερός, σαν να λικνιζόμαστε στους ήχους ενός ερωτικού blues. Αλλά αυτό είναι το blues της ανεργίας. Τη σηκώνω και τη βάζω να ξαπλώσει στον καναπέ. Κλείνω την τηλεόραση.

«Μουσική;» ρωτάω.

«Όχι».

«Κρασί;»

«Αν μπορείς».

«Λευκό ή κόκκινο;»

Το σκέφτεται. Περιμένω. Βάζει ένα μαξιλάρι ανάμεσα στα πόδια της.

«Θα προτιμούσα το κόκκινο του Νάσου. Αν υπάρχει».

«Υπάρχει», απαντώ.

Είναι εξαιρετικό κρασί. Προπέρινο. Δεν ξέρω πώς καταφέραμε και φτιάξαμε ένα τόσο καλό κρασί. Του δώσαμε και όνομα. «Côte de la Baie». Εμφιάλωσα μόνο δέκα μπουκάλια. Μας έχουν απομείνει δύο. Σκεφτόμουν να τα ανοίξω όταν θα έπιανε ξανά δουλειά. Δεν πειράζει. Αφήνω το κρασί στο τραπέζι. Δύο ποτήρια. Βγάζω από την τσάντα τα τσιγάρα της. Πηγαίνω στο μπάνιο, γεμίζω μια λεκάνη με χλιαρό νερό. Την αφήνω δίπλα στον καναπέ. Χαμογελάει βεβιασμένα.

«Ο άντρας που πάντα ήθελα να έχω», λέει.

Ανακάθεται στον καναπέ και βάζει τα πόδια της στη λεκάνη. Με παρακαλεί να της φέρω την τσάντα. Βγάζει το προσωπικό της βιβλιάριο της Alpha. Μου το δίνει.

«Άνοιξέ το».

«Για ποιο λόγο; (Ξέρω, αλλά δεν έχει σημασία.) Έχουμε κάνει μια συμφωνία: Βιβλιάρια και κινητά δεν τα ψάχνουμε. Μη με βάζεις σε πειρασμό».

Το λέω γελώντας. Μα δεν σκάει το χειλάκι της.

«Θέλω να κοιτάξεις. Να το δεις με τα μάτια σου... Μου έχουν απομείνει τριακόσια πενήντα ευρώ. (Η φωνή της ραγίζει.) Τα έχω κάνει όλα λάθος».

Δεν έχει κάνει κανένα λάθος. Αλλού είναι το λάθος. Από παντού μας κουνούν το δάχτυλο φωνάζοντας «Εσύ φταις». Δεν το ανοίγω.

Βάζω ξανά το βιβλιάριο στην τσάντα. Πηγαίνω στο γραφείο και φέρνω το βιβλιάριο με τον κοινό μας λογαριασμό. Της το δίνω.

«Δεν έχεις μόνο τόσα. Υπάρχει κι αυτό».

«Δεν είναι δικά μου», απαντά.

«Είναι και δικά σου... Για όνομα του Θεού, Αλεξάνδρα, λογι-κέψου».

«Δεν καταλαβαίνεις...»

Καταλαβαίνω. Όμως το έχω πάρει απόφαση. Η κατάσταση πρέπει να έρθει τούμπα. Δεν θέλω να αφήσουμε το φίδι να ξεδιπλωθεί.

«Πώς πήγε σήμερα;» ρωτάω.

«Τα ίδια... Θα δουν κι άλλους. Ξέρεις τώρα. Ψάχνουν κάτι το ιδιαίτερο και πάει λέγοντας».

«Σου είπαν πότε θα απαντήσουν;»

«Όχι... Άσ' το. Είμαι μεγάλη. Πρέπει να το πάρω απόφαση».

«Πλάκα κάνεις; Τριάντα πέντε χρονών είσαι. Η καλύτερη ηλικία για εργασία. Κάθε σοβαρός επιχειρηματίας το ξέρει αυτό».

«Καλή ηλικία για να σε φλερτάρουν, όχι για δουλειά. Βγες έξω να δεις τι γίνεται. Ούτε που μπορείς να φανταστείς πόσο δύσκολο είναι να είσαι γυναίκα».

Ήξερα τι συνέβαινε κι ας μην το έλεγα. Είχε περάσει τα είκοσι πέντε και αναζητούσε εργασία. Έμοιαζε να μην έχει καμία τύχη. Την είχα βοηθήσει να φτιάξει ξανά το βιογραφικό της.

Είχαμε διαμορφώσει τρεις τύπους βιογραφικών, ανάλογα με την εταιρία όπου θα το έστελνε. Ένα πλήρες, με το σύνολο των δραστηριοτήτων και των προσόντων της. Το δεύτερο ήταν πιο μαζεμένο: βασικό πτυχίο, υπολογιστές, μία γλώσσα, εμπειρία. Το τρίτο, σχεδόν τηλεγραφικό, σαν να επρόκειτο για ένα άνθρωπο που πρωτοβγαίνει στην αγορά εργασίας. Κανένα αποτέλεσμα ό,τι και να στέλναμε. Ωστόσο είχαμε κάνει ένα λάθος, το οποίο ανακαλύψαμε από ένα τυχαίο γεγονός. Έστειλε μια σειρά βιο-

γραφικά τα οποία είχα αναλάβει να διαμορφώσω και να τυπώσω. Είχα ξεχάσει να βάλω ημερομηνία γέννησης. Είχαν περάσει δύο ημέρες, όταν η Αλεξάνδρα διαπίστωσε το λάθος. Με τσαλάκωσε. Και όμως κατά παράδοξο τρόπο οι οχτώ στους δέκα της έκλεισαν ραντεβού για συνέντευξη. Από τότε σταμάτησε να βάζει στο βιογραφικό της ημερομηνία γέννησης.

«Θέλω να πιστεύω ότι μπορώ να καταλάβω», απάντησα. «Το ήξερες πως τα πράγματα δεν θα ήταν εύκολα όταν παραιτήθηκες».

«Δεν το ήξερα τότε. Και σταμάτα να μιλάς σαν τη μάνα μου».

«Με αδικείς».

«Καθόλου... Έχεις ακριβώς τις ίδιες απόψεις».

Από την ημέρα που παραιτήθηκε, δεν επισκέπτεται τους γονείς της. Είναι δύο γλυκύτετοι άνθρωποι. Οι σχέσεις τους κάτι περισσότερο από καλές. Ιδιαίτερα με τον πατέρα της. Όπως είναι γνωστό, η σχέση μάνας και κόρης είναι ιδιαίτερη. Στα παράπονά τους δικαιολογούσε την απουσία της με την πρόφαση ότι είχε πολλή δουλειά. Πως είχε αναλάβει ένα σημαντικό πρότζεκτ, που δεν την άφηνε να πάρει ανάσα. Επίσης σπάνια απαντούσε στο τηλέφωνο. Το σήκωνα πάντα εγώ. Τη δικαιολογούσα ισχυριζόμενος είτε πως ήταν στον μπάνιο είτε πως δεν είχε επιστρέψει ακόμα από τη δουλειά. Δεν μου άρεσε. Ένα βράδυ ενοχλημένος της είπα πως θεωρώ αυτή τη στάση της κατανοητή αλλά παράλογη. «Δεν μπορώ να τους αντιμετωπίσω», μου είχε απαντήσει. Εγώ ωστόσο επέμεινα πως εκείνοι ήταν σε θέση να καταλάβουν. «Έχουν κάνει τόσα για μένα, μου είναι αδύνατον», είπε. «Έχουν ζήσει χειρότερα», απάντησα. Πέρασε ένας μήνας για να την πείσω πως έπρεπε να τους επισκεφθούμε. Ήταν Κυριακή.

Αγοράσαμε παστάκια από τον Ασημακόπουλο και κόκκινο κρασί Merlot από το Οινότυπο. Είχε ανέβει στην Αθήνα και ο Στέφανος, χωρίς την οικογένειά του. Ο Στέφανος είναι ο μεγάλος αδελφός της. Είναι επίκουρος καθηγητής Ψυχολογίας στο Πανε-

πιστήμιο της Πάτρας. Οι γονείς τους μένουν σε μια πάροδο κοντά στην πλατεία Κυψέλης. Δεν πήραμε το αμάξι. Θα θέλαμε τουλάχιστον μισή ώρα να βρούμε θέση και πιθανόν θα καταλήγαμε να το αφήσουμε στο πάρκινγκ.

Ήταν ένα ήσυχο γεύμα. Ο Στέφανος μας περιέγραφε το θανάσιμο παιχνίδι ανάμεσα σε λιμενικούς, φορτηγατζήδες και μετανάστες στο λιμάνι της Πάτρας. Η Αλεξάνδρα έπινε περισσότερο από κάθε άλλη φορά. Χωρίς να τελειώσει το φαγητό της, σηκώθηκε, έφερε τασάκι και άναψε τσιγάρο. Ασουνήτιστο. Οι γονείς της γνώριζαν ότι καπνίζει, αλλά ποτέ δεν κάπνιζε μπροστά τους. Δεν σχολίασε κανείς. Γέμισε το ποτήρι της, τράβηξε μια βαθιά ρουφηξιά από το τσιγάρο και μη δίνοντας σημασία στο ότι εμείς οι υπόλοιποι συζητούσαμε μεταξύ μας είπε: «Παραιτήθηκα. Τελεία. Είμαι χωρίς δουλειά». Σιωπή. Ο πατέρας της άφησε το πιρούνι στο πιάτο του και την κοίταξε. Η μητέρα της συνέχισε να τρώει. «Το ξέρουμε», απάντησε ο πατέρας της. Η Αλεξάνδρα έστρεψε το βλέμμα της σ' εμένα. Κούνησα το κεφάλι αρνητικά. «Από πού;» ρώτησε. «Τηλεφώνησα στη δουλειά για να σε ρωτήσω κάτι και μου είπαν πως δεν εργάζεσαι πλέον εκεί». Η μητέρα της συνέχισε το φαγητό της. «Από πότε το ξέρεις;» ρώτησε η Αλεξάνδρα. «Είκοσι μέρες τώρα». «Και δεν μου είπες τίποτα;» Ο πατέρας της χαμογέλασε. «Θα μου το έλεγες εσύ, έτσι δεν είναι; Όποτε μπορούσες». Η Αλεξάνδρα βούρκωσε. Σηκώθηκε και τον αγκάλιασε με τρυφερότητα. Η μητέρα της είχε τελειώσει το φαγητό της. Μάζεψε το πιάτο της και πήγε στην κουζίνα. Επέστρεψε. Πήρε ένα από τα τσιγάρα της Αλεξάνδρας. Το άναψε, φύσηξε τον καπνό. «Έπρεπε πρώτα να βρεις δουλειά», είπε. Η φωνή της ήταν βραχνή. «Τώρα τι θα κάνεις; Θα κοιτάς τα λεωφορεία να περνούν στην Ιπποκράτους;» Η Αλεξάνδρα σηκώθηκε, άρπαξε την τσάντα της κι έφυγε. Αυτό είχε συμβεί τότε.

«Δεν υπάρχει περίπτωση να με κάνεις να θυμώσω, Αλεξάνδρα.

Σκέφτομαι σαν τη μητέρα σου; Εντάξει. Ό,τι πεις... Ωστόσο σημασία δεν έχει τι λέω εγώ. Το σημαντικό είναι τι σκέφτεσαι εσύ. Είσαι έξι μήνες χωρίς δουλειά. Καταλαβαίνω. Αλλά χαλάρωσε».

«Με δουλεύεις;» φώναξε. «Έχω μείνει άφραγκη. Δεν ξέρω πώς να περάσω τη μέρα μου. Κι από παντού ακούω βλακείες».

«Ηρέμησε. Το ίδιο λέμε... Δεν είσαι άφραγκη, το ξέρεις, εκεί είναι το βιβλιάριο. Και δεν είσαι άχρηστη επειδή αυτή την περίοδο δεν έχεις απασχόληση».

«Άχρηστη; Γιατί με λες άχρηστη;»

«Δεν το εννοώ».

«Το είπες όμως».

«Εννοούσα ότι δεν έχεις χάσει την αξία σου επειδή ένας ηλίθιος είχε χρεοκοπήσει την εταιρία του ήδη πριν από την κρίση ή επειδή οι υπόλοιποι θέλουν εργαζόμενους με εκατό ευρώ».

«Έτσι το βλέπεις εσύ. Μια χαρά είσαι. Κανένα πρόβλημα... Μην ασχολείσαι άλλο».

«Σου είπα, δεν θα σου κάνω το χατίρι. Δεν θα εκνευριστώ. Έγινε ένα λάθος, οκέι. Έπρεπε να είχες βρει δουλειά πριν παραιτηθείς. Σιγά το θέμα. Θα βρεις, αργά ή γρήγορα θα βρεις».

«Εσύ το λες αυτό; Δεν το περίμενα. Όστε δεν έπρεπε να παραιτηθώ;»

«Παρεξηγείς ό,τι και να πω».

«Έπρεπε να κάτσω δηλαδή σε μια απίστευτη εταιρία, που οδήγησε τους υπαλλήλους της να πλακώνονται μεταξύ τους για το ποιος θα πληρωθεί πρώτος; Να έχω τον ρουφιάνο δίπλα μου και να μην ξέρω σε ποιον να μιλήσω;»

«Εννοώ, καλή μου, πως καμιά φορά πρέπει να κάνεις και τον βλάκα. Τίποτα παραπάνω. Πως είσαι σε μια ηλικία που μπορείς να σχεδιάζεις τις κινήσεις σου πιο ψυχρά. Όχι μόνο έφυγες, αλλά του άφησες και την αποζημίωση».

Η αλήθεια είναι πως η Αλεξάνδρα δεν απολύθηκε. Παραιτή-

θηκε. Πριν από το Πάσχα του 2010. Ήταν θέμα της πιο μύχιας αξιοπρέπειας. Τότε την έσπρωχνα να το κάνει, τώρα δεν ξέρω αν τη συμβούλεψα καλά. Η εταιρία απασχολούσε εβδομήντα άτομα. Μέχρι τότε οι μόνες αντεγκλήσεις και συγκρούσεις μεταξύ των υπαλλήλων προέρχονταν από την καθημερινότητα της δουλειάς, μικροζήλιες και φυσικά το επακόλουθο των προσωπικών φιλοδοξιών του καθενός. Στη συνέχεια άρχισαν οι περικοπές στο προσωπικό, η εφαρμογή μορφών ελαστικού ωραρίου με μειωμένες απολαβές. Οι καθυστερήσεις στη μισθοδοσία ξεπερνούσαν τον ενάμιση μήνα.

Την εβδομάδα πριν ανακοινώσει την παραίτησή της είχαν συμβεί κάποια γεγονότα που την οδήγησαν τελικά να το πάρει απόφαση.

Γεγονός πρώτο. Είχε καλέσει το αφεντικό την πιο στενή συνεργάτιδά της στο γραφείο του. Ο διάλογος μεταξύ τους είχε ως εξής: «Σκέφτομαι να σας απολύσω. Εσείς τι λέτε;» Η κοπέλα σοκαρίστηκε, όχι τόσο από την πιθανότητα της μελλοντικής ανεργίας της, αλλά από αυτή καθεαυτή την κυνικότητα της φράσης του. Μούδιασε. «Τι να σας πω; Κάντε όπως νομίζετε», απάντησε. «Δεν μου είπατε όμως, να σας απολύσω;» Η κοπέλα σηκώθηκε να φύγει. «Σας είπα πως είναι δικό σας θέμα». Την προέτρεψε να καθίσει ξανά. «Σκέφτομαι μήπως βρούμε κάποια λύση, μήπως συνεννοηθούμε... Να σας κρατήσω ας πούμε για δύο μήνες ακόμη και στη συνέχεια να δηλώσετε παραίτηση. Εγώ από την πλευρά μου θα σας δώσω το μισό της αποζημίωσής σας. Τι λέτε; Σκέφτομαι μάλιστα στη συνέχεια να σας δίνω εργασία και εκτός». Του απάντησε πως θα το σκεφτεί. Στην Αλεξάνδρα είπε πως δεν είχε τίποτα να χάσει. Θα έπαιρνε τη μισή αποζημίωση και στη συνέχεια θα είχε πάλι δουλειά από τον ίδιο. Κουβέντα στην κουβέντα συγκρούστηκαν – από θέματα που αφορούσαν τη μέχρι τότε συνεργασία τους μέχρι για το πώς βλέπει καθέναν τον εαυτό του ως

εργαζόμενο. Η Αλεξάνδρα επέμενε πως θα έπρεπε να κρατήσουν μια κοινή στάση και όχι να γίνουν οι δούρειοι ίπποι σε μια λογική που βόλεψε την εταιρία. «Σκέφτομαι να κοιτάξω και λίγο τον εαυτό μου», ήταν η απάντηση της συνεργάτιδας.

Γεγονός δεύτερο. Δύο ημέρες μετά η Αλεξάνδρα βρίσκεται στο ταμείο και ενημερώνει τον υπεύθυνο για τα επανειλημμένα τηλεφωνήματα από συνεργάτες που έχουν να πληρωθούν περισσότερο από οχτώ μήνες. Ο ταμίας καλεί το αφεντικό. Του εκθέτουν την κατάσταση. Δεν απαντά. Σηκώνεται συνοφρυωμένος να φύγει. Στην πόρτα σταματά, γυρίζει και με οργισμένο ύφος λέει: «Δεν σας καταλαβαίνω, μήπως θέλετε να πληρώσω κι από την τσέπη μου;» Ο ταμίας μαζεύεται. Η Αλεξάνδρα δεν μπορεί να συγκρατηθεί. «Δική σας είναι η εταιρία, να είστε συνεπής. Δεν θα δουλεύουν οι άνθρωποι τζάμπα».

Γεγονός τρίτο. Παρασκευή, γύρω στις δύο, φτάνει στους ορόφους η πληροφορία πως τα παιδιά των εισπράξεων έχουν παραδώσει ταμείο. Ένας ένας υπάλληλος αφήνει τη δουλειά του για να πληρωθεί. Επικρατεί ένταση. Διαπληκτίζονται μεταξύ τους για το ποιος θα πρέπει να προηγηθεί στις πληρωμές και ποιος όχι. Για κάποιους δεν έχει σημασία αν αρκετοί συνάδελφοί τους έχουν να πληρωθούν δύο μήνες.

Στις τρεις παρά χτυπάει το κινητό μου. Είναι η Αλεξάνδρα. Την ακούω αγχωμένη, με φωνή που σπάει. Μου λέει πως θα παραιτηθεί. Τη ρωτάω γιατί. Μου απαντά κλαίγοντας πως δεν μπορεί πλέον την ανθρωποφαγία. Προσπαθώ να την πείσω να μην το κάνει εν βρασμό. Να βρεθούμε στους Κόκκους για μια μπίρα, να το συζητήσουμε. Δεν με ακούει. Πηγαίνει στο λογιστήριο, τους λέει πως παραιτείται, να ενημερώσουν το αφεντικό και πως τη Δευτέρα θα περάσει να υπογράψει.

Με αυτό τον τρόπο η Αλεξάνδρα έβαλε τέλος σε μια δεκάχρονη δουλειά που την είχε αγαπήσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ο πατέρας της Αλεξάνδρας

**Ξεχασμένες λέξεις από το παρελθόν
Οι πατεράδες δεν έχουν πάντα δίκιο**

Συναντήθηκα με τον πατέρα της Αλεξάνδρας την επομένη το πρωί. Είχε τηλεφωνήσει αργά το προηγούμενο βράδυ. Η Αλεξάνδρα κοιμόταν. Ήθελε να βρεθούμε. Κλείσαμε ραντεβού στο Select στη Φωκίωνος.

Ξεκίνησα πιο νωρίς. Πήρα ταξί. Στην Πατησίων, στο ύψος της Φωκίωνος, κατέβηκα. Περπάτησα μέχρι την πλατεία Κυψέλης. Είχα καιρό να περάσω. Περισσότερο από χρόνο. Η πρώτη εντύπωση μούδιασμα. Κόσμος κυκλοφορούσε, οι καφετέριες γεμάτες, αλλά αρκετά μαγαζιά κλειστά με ενοικιαστήρια ή πωλητήρια στις άδειες βιτρίνες. Όταν έφτασα στο Select, δεν ήταν ακόμα εκεί. Παράγγειλα έναν φρέντο και τον περίμενα.

Ο πατέρας της Αλεξάνδρας είναι κοντά στα εβδομήντα και έχει πάψει να έχει εμμονές με έναν τρόπο ζωής που δεν του ταίριαζε και που σε τελευταία ανάλυση μπορεί να του έδωσε κάποιες επιλογές, αλλά δεν τον αγάπησε. Γιατί, όπως λέει και ο ίδιος, «Κόλαση για τον κάθε άνθρωπο είναι ό,τι τον κρατάει μακριά από αυτό που αγαπάει».

Πριν ακόμα σκάσει η ιστορία με την ιδιαιτερότητα της Ελλάδας, εκεί γύρω στο 2008, μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers, μας είχε καλέσει στην Κλεψύδρα στην Πειραιϊκή με αφορμή τη συνταξιοδότησή του. Ήταν η πρώτη φορά που έβγαινα με τους γο-

νείς της. Αισθανόμουν αμήχανα. Με έβαλε να καθίσω δίπλα του. Δεν γνώριζα κανέναν. Παρευρίσκονταν παλιοί συνεργάτες από το γραφείο που δούλευε και πέντε έξι παλιοί συναγωνιστές του, από την εποχή που το ΠΑΣΟΚ αντιλαμβάνόταν την καθυστέρηση στην Ελλάδα ως μία από τις αντιθέσεις βορρά νότου. Αναπόφευκτα η συζήτηση έφτασε στη Lehman Brothers. Για την εκτόξευση του Euibor, για τις τράπεζες που δεν δάνειζαν η μία την άλλη, για τα σχέδια διάσωσης του Λευκού Οίκου, για την έλλειψη ελεγκτικών μηχανισμών στην ασυδοσία των τραπεζών. Ο πατέρας της Αλεξάνδρας, διατελών εν ευθυμία, είπε: «Αδιαφορώ για την κρίση τους... Γιατί δηλαδή έως τώρα δεν αποτελούσε κρίση αν δισεκατομμύρια άνθρωποι σ' αυτό τον πλανήτη δεν έχουν πρόσβαση στην πιο στοιχειώδη υγεία ή ότι το μισό του πληθυσμού της γης δεν έχει πρόσβαση στο νερό... ή ότι ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι υποφέρουν από την πείνα;» Από εκείνη την πρώτη φορά τον εκτίμησα.

Έχουμε διαφωνήσει ωστόσο αρκετές φορές. Σκεφτόμαστε διαφορετικά. Μια φορά τον είχα ειρωνευτεί χωρίς να το καταλάβω. Ήταν άδικο. Είχαν μια έντονη κουβέντα με την Αλεξάνδρα. Κυριακή, δύο ημέρες μετά την ανακοίνωση του Παπανδρέου από το Καστελόριζο για την προσφυγή της χώρας στο ΔΝΤ. Συζητούσαν αν το καράβι βούλιαζε από παλιά, και όχι μόνο από το διογκωμένο έλλειμμα του 2009, και για τις νέες συμμαχίες που προσπαθούσε να χτίσει η κυβέρνηση για τη δημιουργία ενός μηχανισμού στήριξης. Δεν έπαιρνα μέρος στην κουβέντα. «Τώρα τα μνημόνια τα συντάσσουν άλλοι, το '82 τα φτιάχναμε εμείς», είπε ο πατέρας της. Χαμογέλασα. «Αναφέρεστε προφανώς στην εποχή που πιστεύατε στην αυτοδύναμη ανάπτυξη, που κάνατε συμβόλαια με τον λαό και πιστεύατε ότι η ΕΟΚ θα άλλαζε και όχι το ΠΑΣΟΚ», είπα ειρωνικά. «Και τότε συμμαχίες φτιάχνατε», συνέχισα, «και μην ξεχνάτε πως η Αλεξάνδρα τη μόνη Δεξιά που γνώρισε ήταν του ΠΑΣΟΚ».